

УДК 35:338.2

Р. Г. СОБОЛЬ

ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В ДОКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Наведено стан страхового ринку України в докризовий період, проведено аналіз відповідних, абсолютних та якісних показників, з'ясовано проблеми розвитку страхової галузі, сформульовано рекомендації щодо усунення слабких сторін страхової сфери.

Ключові слова: Страховий ринок, валові страхові премії, валові страхові виплати, конкурентноспроможність страхової компанії, інтеграційні та глобалізаційні процеси.

Outlined an insurance market of Ukraine condition is in to crisis period, the analysis of the proper, absolute and high-quality indexes is conducted, the problems of development of insurance industry are found out, recommendations are formulated in relation to the removal of weak sides of insurance sphere.

Key words: Insurance market, gross insurance bonuses, gross insurance payments, competitiveness of insurance company, integration and globalization processes.

Найважливішою сферою національної економіки України виступає фінансовий сектор. Однією його складовою є страховий ринок, розвиток якого в умовах інтеграції у світове економічне співтовариство та в період посилення процесів глобалізації займає одне із провідних місць у національній економіці. Актуальність розгляду даної сфери полягає в тому, що вона є необхідною для забезпечення цивілізованого розвитку суспільства. Страховому ринку притаманна низка проблем, що є наслідком недосконалого законодавчого регулювання фінансових інститутів і ринків, відсутністю єдиної стратегічної політики в даній галузі, а також економічної, політичної та соціальної нестабільності в країні. У посткризовий період національна економіка потребує значних фінансових ресурсів, а страхова галузь є важливим фінансовим інструментом, за допомогою якого можна акумулювати кошти для подальшого інвестування їх в економіку.

Страховий ринок є відносно молодим, але вже багато науковців присвятили свої праці теоретичним дослідженням, практичним розробкам та аналізу становлення й розвитку страхової галузі, серед яких В. Базилевич, О. Козьменко, С. Осадець, А. Супрун, А. Шахов та ін.

Метою статті є аналіз стану страхового ринку України в докризовий період, виявлення його сильних і слабких сторін, з'ясування відповідності страхової галузі тенденціям розвитку світового страхового ринку.

Відповідно до мети статті визначено такі завдання: проаналізувати стан ринку страхових послуг до 2009 р.; визначити тенденцію розвитку страхового ринку України; окреслити основні проблеми функціонування страхового ринку, шляхи їх вирішення та перспективи розвитку страхового ринку в Україні.

Український страховий ринок перебуває сьогодні на шляху інтеграції у світовий фінансовий простір. Це найбільш капіталізована галузь серед небанківських фінансових установ, про що свідчить відповідна статистична інформація Державної комісії з регулювання фінансових послуг щодо активів фінансових установ за 2007-2008 рр. (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Активи фінансових установ за 2007-2008 рр.

Роки Активи	2007		2008		Темпи приросту 2008/2007 рр.	
	млн грн	у %	млн грн	у %	млн грн	у %
Загальні активи	44451,6	100,0	61668,1	100,0	38,7	17216,5
Страхові компанії	32213,0	72,5	41930,5	68,0	30,2	9717,5
Кредитні спілки	5261,0	11,8	6064,9	9,8	15,3	803,9
Фінансові компанії	3274,6	7,4	6011,8	9,7	83,6	2737,2
Юридичні особи публічного права	1931,1	4,3	3269,9	5,3	69,3	1338,8
Інші кредитні установи	1123,0	2,5	3253,5	5,3	189,7	2130,5
Недержавні пенсійні фонди	281,0	0,6	612,0	1,0	117,8	331,0
Ломбарди	367,7	0,8	525,3	0,9	42,9	157,6
Довірчі товариства	0,2	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0

За обсягом активів страховий ринок займає перше місце серед сегментів небанківських фінансових послуг. Частка в загальних активах становить 68 %, складає 41,9 млрд грн, що на 9,7 млрд грн перевищує відповідний показник 2007 р. Як і в більшості європейських країн, домінуючою сферою в Україні є банківська ланка, активи якої на кінець 2008 р. становлять 973,3 млрд грн, в той час як активи небанківських фінансових установ складають 61,7 млрд грн. Щоб подолати даний дисбаланс, відбувається злиття певних банків зі страховими компаніями. Це спричиняє те, що банки надають страхові послуги, а страховики відкривають депозитні рахунки. Як свідчить досвід розвинених країн, страхові компанії можуть брати участь у банківських формуваннях, а банки створювати дочірні страхові структури. Страховий сектор України до початку світової фінансової кризи розвивався досить динамічно: зростала кількість страхових компаній (табл. 2), вартість їх активів, попит на їх послуги з боку споживачів [Там само].

Таблиця 2

Кількість страхових компаній станом на кінець 2008 р.

Показник	Рік	2006	2007	2008
Кількість страхових компаній		411	446	469
у т.ч. СК «mon-life»		365	381	397
у т.ч. СК «life»		55	65	72

Загальна кількість страхових компаній за останні роки стрімко збільшується, при цьому якість надання послуг залишається на низькому рівні. При такому зростанні характерною ознакою даного ринку є висока концентрація бізнесу на

перші 70 страхових компаній, яка складає приблизно 75 %. Дана ситуація не є негативною, а проблема в тому, що більшість страхових компаній зареєстровано в кількох великих містах. Наприклад, у м. Києві знаходиться 53 компанії “life” та 271 компанія “non-life”. Необхідно відзначити, що характерною рисою розвитку страхового ринку України є те, що він на 85 % складається зі страхових компаній “non-life” [7].

Рівень розвитку страхування життя в цілому в Україні залишається на найнижчому рівні серед розвинених країн, а в деяких областях даний вид страхування повністю відсутній (Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Полтавська, Сумська, Херсонська, Черкаська, Чернігівська, Чернівецька). Основними показниками, що характеризують стан розвитку страхового ринку України, є розміри валових і чистих страхових премій, валових і чистих страхових виплат (рис. 1) [3].

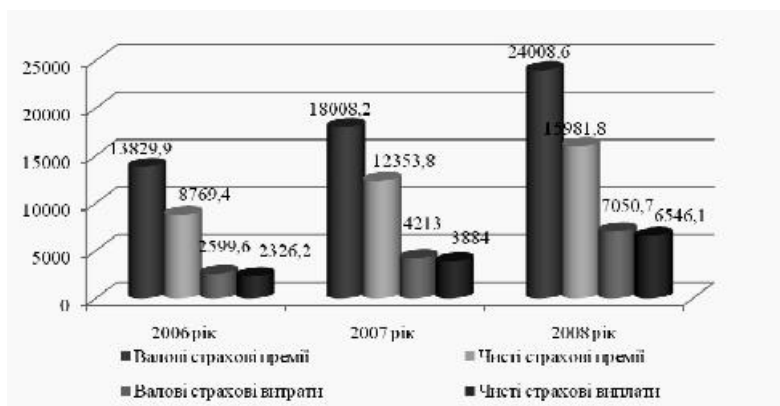

Рис. 1. Динаміка страхових премій і виплат за 2006 – 2008 рр., млрд грн

Отже, на основі інформації Державної комісії з регулювання фінансових послуг на страховому ринку спостерігається тенденція до постійного зростання страхових премій. За аналізований період збільшення відбулося на 73 %. Частка валових страхових премій і чистих страхових премій у 2008 р. відносно ВВП залишилася на тому ж рівні, що і в 2007 р. і становить відповідно 2,5 та 1,7 %. Дане співвідношення свідчить про певну стабільність розвитку страхування, але вказаний відсоток є дуже низький порівняно із провідними країнами світу, де дана частка становить близько 12 % [1].

Якість надання страхових послуг в Україні поступово покращується, оскільки валові страхові виплати мають тенденцію до збільшення відносно валових страхових платежів. У 2006 р. дане співвідношення становить 18,8 %, в 2007 р. – 23,4, а в 2008 р. – 29,4 %, що є, звісно, позитивною тенденцією, але ще не достатньою для розвитку національного ринку, оскільки світова практика свідчить, що ситуація є задовільною, якщо рівень виплат перевищує 70 %. За 2006 – 2008 рр. значними темпами відбувається зростання страхових виплат з 2599,6 млрд грн до 7050,7 млрд грн або на 171 %

порівняно зі страховими преміями, які збільшилися лише на 73,5 %. Необхідно підкреслити, що розглянуті вище показники є абсолютними, а тому не дозволяють провести порівняльну оцінку стану розвитку вітчизняного страхового ринку з ринками інших країн. Розглянувши відносні показники, а саме: розмір страхових платежів на душу населення, стає зрозумілим, що рівень його розвитку є надто низьким. Так, в Україні в середньому в 2008 р. на душу населення припадає 520 грн страхових платежів. Це приблизно 55 євро, що на багато менше ніж в європейських країнах (Наприклад, у Німеччині – 1250 євро, у Польщі – 120 євро) [6].

Невисокий рівень виплат страховими компаніями може характеризуватися таких чинниками:

- високі страхові тарифи;
- складна процедура здійснення страхових виплат;
- страховик займається вибірковим страхуванням та інші [8].

Незважаючи на велику кількість компаній, реально на ринку основну частку валових премій акумулюють 59 СК “non-life” (72,7 % премій) та 10 страхових компаній “life” (80 % премій).

Проведемо аналіз структури валових страхових премій (рис. 2) та валових страхових виплат (рис. 3) у розрізі видів страхування за 2008 рік [3].

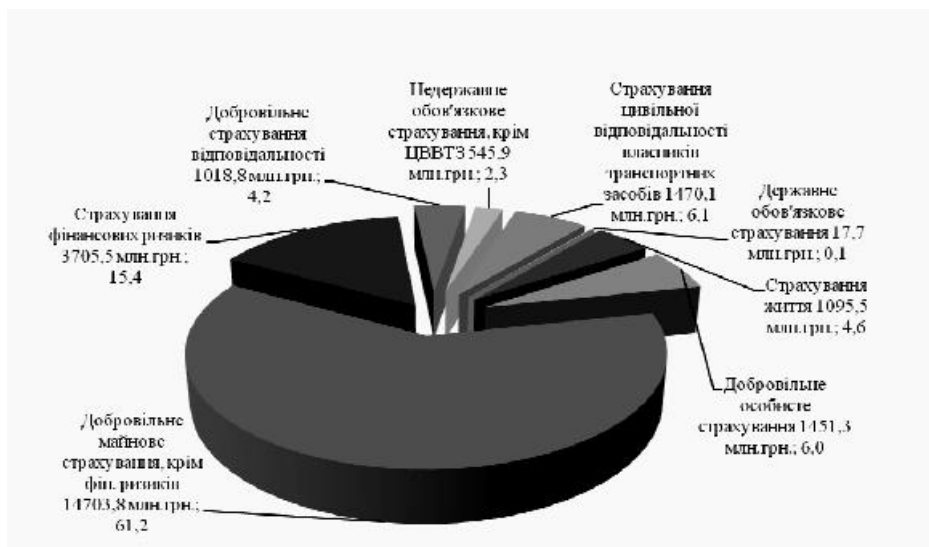

Рис. 2. Структура валових страхових премій за видами страхування за 2008 р., %

Згідно з наведеними графіками, можна сказати, що найбільш розвинутим є добровільне майнове страхування, оскільки на нього припадає 61,2 % страхових премій та 60,0 % страхових виплат. На другому місці знаходиться страхування фінансових ризиків, на яке припадає 15,4 % платежів та 22,9 % виплат. Усі інші види страхування мають відносно невеликий відсоток. Наприклад, на страхування життя припадає лише 4,6 % валових премій, при цьому виплати складають лише 0,5 %, у той час, як в європейських країнах даний вид страхування є домінуючим [10].

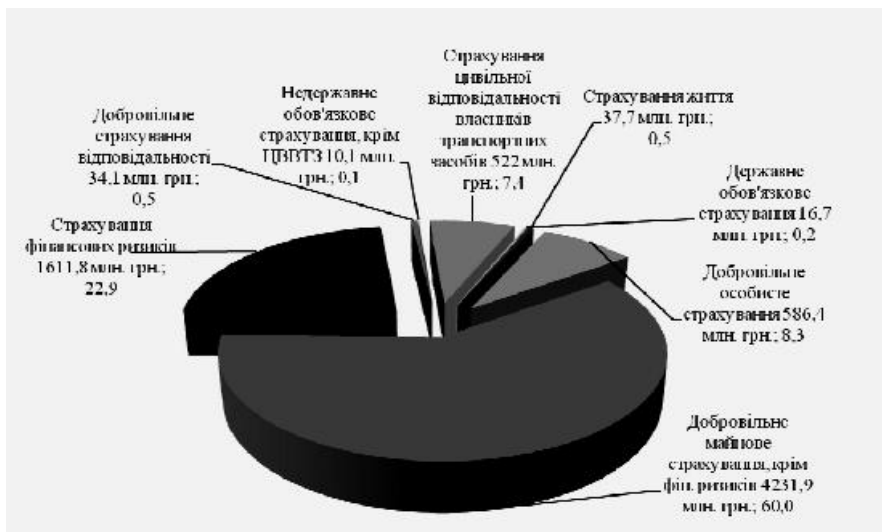

Рис. 3. Структура валових виплат за видами страхування за 2008 р., %

Низька капіталізація страхових компаній знижує їх конкурентоспроможність і не дає їм можливості взяти на себе відповідальність за великі страхові ризики. Це призводить до перестраховання їх частини за кордоном, що не є позитивним явищем, оскільки відбувається відтік грошових коштів з країни. У 2008 р. на перестраховання нерезидентам було сплачено 1037,8 млн грн, що становить 4,3 % загальної суми премій. Найбільш активні перестраховики – нерезиденти були розташовані у Великобританії (32,7 %), Німеччині (21,1 %) та Росії (14,3 %).

На сьогодні підвищився інтерес зарубіжних фінансових груп до українського страхового ринку. Збільшується кількість компаній з іноземним капіталом, що, з одного боку, приведе до використання світового досвіду якості обслуговування у галузі страхування та перестраховання, а з іншого – до витіснення зі страхового ринку вітчизняних компаній. Необхідно також зазначити, що кількість укладених договорів, крім договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті, зросла на 13,1 % і становить 22828731 одиниць, при цьому кількість договорів підписаних з фізичними особами зросла на 13,6 %, а з юридичними – на 24,0 %. Кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті збільшилося на 12,7 % і становить 653168827 одиниць [5].

Провівши SWOT-аналіз страхового ринку України, можна виділити його сильні та слабкі сторони. Сильних сторонами є такі: зростання кількості страховиків; підвищення рівня капіталізації страхових компаній; зростання обсягу страхових операцій з усіх видів страхування; збільшення розмірів виплат страхових компаній; міжнародне визнання страхового ринку; активізація іноземних інвесторів; існування фінансових інститутів, які здійснюють контроль та аналіз страхової галузі.

Слабкими сторонами є такі: відсутність механізму захисту інтересів страхувальника; недосконала нормативно – законодавча база; низький рівень

інвестиційної політики компаній; відсутність довіри населення до страховиків; низька прибутковість окремих видів страхування; недостатність кваліфікованого персоналу; значна інформаційна закритість страхових ринків; завищена вартість страхових послуг; недостатній рівень державного регулювання; погано організована рекламна діяльність на національному страховому ринку; відсутність довгострокової стратегії розвитку страхових компаній.

У 2005 р. Кабінетом Міністрів України було ухвалено розпорядження про Концепцію розвитку страхового ринку в Україні на період 2005 – 2012 рр. Вона передбачає виведення національного страхового ринку на більш високий рівень розвитку, що сприятиме створенню підґрунтя для стійкого економічного зростання країни. Даною концепцією передбачається таке:

- підвищення захисту інтересів споживачів страхових послуг;
- забезпечення стабільності розвитку страхового ринку на підставі удосконалення системи правового забезпечення та системи регулювання, нагляду і контролю за діяльністю учасників страхового ринку;
- підвищення капіталізації страховиків і конкурентоспроможності національного страхового ринку;
- запобігання використанню страхової системи для витоку коштів за кордон, посилення державного регулювання та нагляду за перестраховою діяльністю;
- підвищення прозорості діяльності учасників страхового ринку;
- формування адекватної системи фахової підготовки та сертифікації фахівців із страхування та забезпечення державної підтримки проведення науково-дослідних робіт у цій сфері;
- підвищення рівня страхової культури населення [5].

Аналіз докризового стану страхового ринку України довів, що його відносні, абсолютні та якісні показники стрімкими темпами зростають, проте вони ще не відповідають рівню розвинених країн. Чимало здобутків і недоліків має вся система страхування, про що свідчать результати проведеного SWOT-аналізу.

Страхова галузь в Україні є досить молодю порівняно із провідними країнами, де вона розвивається протягом кількох століть. На сьогодні, в період високої конкуренції, окреслилися значні позитивні зрушення в розвитку страхового ринку. Але все ж таки, світова фінансово-економічна криза 2008 р. пригальмувала цю позитивну тенденцію.

Література:

1. Гутко Л. М. Страховий ринок України : стан, проблеми розвитку в економічній системі України / Л. М. Гутко // Економіка. Фінанси. Право. – 2004. – № 8. – С. 22–30.
2. Дьячкова Ю. М. Страхування : [навч. посіб.] / Ю. М. Дьячкова. – К. : ЦУЛ, 2008. – 240 с.
3. Звіти Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг / Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг. – Режим доступу : www.dfp.gov.ua
4. Козьменко О. В. Страховий ринок України у контексті сталого розвитку : [монографія] / О. В. Козьменко. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – 350 с.

5. Концепція розвитку страхового ринку в Україні на період 2005 – 2012 років : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2005 р. № 369-р/ Офіц. вісн. України. – Режим доступу : <http://www.gdo.kiev.ua/files/db.php?st=2127&god=2005>

6. Мних М. В. Страхування в Україні в умовах глобальної економічної кризи / М. В. Мних // Фондовый рынок. – 2009. – № 19. – С. 22–26.

7. Ніконович А. Страховий ринок України : проблеми та шляхи вирішення / А. Ніконович // Економіст. – 2006. – № 1. – С. 41–44.

8. Плиса В. Й. Страхування : [навч. посіб.] / В. Й. Плиса. – 2-ге вид. – К. : Каравела, 2008. – 392 с.

9. Ткаченко Н. В. Страхування : [навч. посіб.] / Н. В. Ткаченко. – К. : Ліра-К, 2007. – 270 с.

10. Філонюк О. Страховий ринок України в контексті світових тенденцій 2006 року / О. Філонюк, О. Третьяк, В. Бурчевський // Страхова справа. – 2007. – № 1. – С. 32–37.

11. Шумелда Я. Страхування : [навч. посіб. для студ. економ. спец. вищ. навч. закл.] / Я. Шумелда. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Тернопіль : Джура, 2006. – 296 с.

Надійшла до редколегії 02.06.2011 р.